УДК 339.543

Лебедєва Є. О., аспірант
Академії митної служби України

Інформаційне забезпечення митного оформлення товарів і транспортних засобів: вивчення досвіду зарубіжних країн

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань у сфері інформаційного забезпечення митної справи в Україні. Визначені основні напрямки розвитку інформаційних митних технологій з урахуванням досвіду запровадження таких технологій в зарубіжних країнах (на прикладі Японії, Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу).

Ключові слова: митні інформаційні технології, інформаційне забезпечення митного оформлення, електронна митниця.

Статья посвящена изучению проблемных вопросов в сфере информационного обеспечения таможенного дела в Украине. Определены основные направления развития информационных таможенных технологий с учетом опыта введения таких технологий в зарубежных странах (на примере Японии, Соединенных Штатов Америки, Европейского Союза).

Ключевые слова: таможенные информационные технологии, информационное обеспечение таможенного оформления, электронная таможня.

The article is devoted to problem aspects of information provision of customs in Ukraine. The main directions of development of information technology based on the experience of introduction such technology in foreign countries are determined (on the example of Japan, the United States, European Union).

Keywords: customs information technologies, information provision of customs clearance, electronic customs.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується збільшенням обсягів міжнародної торгівлі, посиленням динаміки торговельних процесів, що в свою чергу вимагає від держав спрощення митних процедур і мінімізацію митних «бар'єрів». Виконання цієї вимоги досягається окрім іншого і активним запровадженням інформаційних технологій до процедур митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів. Особливо актуальним це питання є у контексті європейської інтеграції України, адже в ЄС один із найвищих рівнів інформатизації не лише у сфері митної справи, але й суспільства в цілому.

Стан дослідження. В Україні дослідженням інформаційних митних технологій займалися такі фахівці, як П.В. Пашко, Г.Г. Переверзєва, А.Д. Войцещук, А.М. Пасічник, О.П. Кузнєцов.

Метою статті є вивчення досвіду запровадження інформаційних митних технологій в зарубіжних країнах, аналіз сучасного стану й окреслення проблемних питань у сфері інформаційного забезпечення митної справи в Україні.

Виклад основних положень. Митні служби різних країн світу постійно працюють над вдосконаленням та оптимізацією здійснення митної справи. Метою такого пошуку у більшості випадків є спрощення митних процедур, прискорення товарообігу і збільшення пасажиропотоку через митний кордон, створення сприятливого клімату для міжнародної торгівлі, бізнесу, зменшення ресурсних і часових витрат на проведення митного контролю й митного оформлення тощо. Сьогодні головним напрямком у якому розвиваються митні служби світового співтовариства у контексті досягнення, у тому числі й вищеперерахованих

цілей, є інформатизація митної справи. Активне запровадження інформаційних митний технологій є саме тим кроком уперед, який адекватно відповідає вимогам і можливостям сучасності.

Запровадження інформаційних митних технологій має відповідне правове підґрунтя як на рівні міжнародно-правового регулювання, так і на внутрішньодержавному рівні. Так, основним міжнародно-правовим актом, який передбачає запровадження використання інформаційних технологій в митній справі є Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05. 1973 року (далі – Кіотська конвенція) до якої Україна приєдналася 05. 10. 2006 року. Так, Розділ 7 Загального додатку до Кіотської конвенції із відповідною назвою «Застосування інформаційних технологій» передбачає застосування митною службою інформаційних технологій у випадку, якщо вони є економічно вигідними та ефективними для митних служб та для торгівлі, визначаючи умови їхнього застосування (Стандартне правило 7. 1). При впровадженні інформаційних технологій проводяться, наскільки це максимально можливо, консультації за участі усіх безпосередньо заінтересованих сторін (Стандартне правило 7. 3). Крім того, зазначається, що норми національного законодавства повинні передбачати:

- електронні способи обміну інформацією як альтернативу вимозі представлення письмових документів;

- поєднання електронних та документарних методів посвідчення дійсності та ідентичності;

- право митної служби залишати в себе інформацію для використання у митних цілях та, у разі потреби, обмінюватися такою інформацією з іншими митними службами та з усіма іншими користувачами, якщо це допускається законом, за допомогою електронних способів обміну інформацією (Стандартне правило 7. 4).

Митний кодекс України від 13. 03. 2012 року також передбачає активне застосування інформаційних технологій. Це випливає, по-перше, із Глави 5 «Інформаційні технології та інформаційні ресурси у державній митній справі» та, по-друге, із змістовного аналізу подальших положень Митного кодексу України.

Окрім законодавчого врегулювання питання інформатизації митної справи Україна здійснює заходи із забезпечення застосування таких технологій на практиці. У цьому контексті слід відзначити Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» від 17 вересня 2008 року, яке передбачало план заходів (реалізуватися які мали до 2014 року) із створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця». Так, була створена дієва автоматизована система аналізу і управління ризиками, активно запроваджена процедура електронного декларування, однак про повну реалізацію Концепції говорити не можна і основною причиною цього є її недостатнє фінансування.

При запровадженні інформаційних митний технологій в Україні необхідно враховувати вже існуючий досвід інших розвинутих країн та запроваджувати виключно такі електронні системи, які будуть пристосовані до співпраці із вже існуючими електронними системами країн-партнерів. Це питання видається особливо актуальним у контексті європейської інтеграції України.

Звернімося до практики застосування електронних технологій на митницях в інших державах. Так, в Японії для електронного декларування вико-

ристовується автоматизована система NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System), яка об'єднує між собою митну службу та учасників ЗЕД. Декларанту необхідно зі свого робочого комп'ютера ввести дані про найменування товару, країну походження, контрактну вартість, вартість транспортування і інші необхідні відомості. Після цього система у відповідності з діючими ставками митних платежів, курсами валют визначає загальну суму, що підлягає сплаті за ввезений товар, і заносить отримані дані в пам'ять. Далі заявник, отримавши результати розрахунків, має можливість ще раз їх перевірити, а також перевірити правильність заповненої заявки (декларації), після чого вже подає команду на виконання [4, с. 80].

Отримавши команду на обробку заявки, система здійснює первинну класифікацію і визначає її в одну з трьох категорій:

1) «Без документів» або «Проста інспекція» (у випадках, коли товари не обкладаються митними платежами, надана відстрочка сплати митних платежів або відповідні суми вже автоматично списані (перераховані) системою на рахунок митного органу);

2) «Перевірка документів»;

3) «Перевірка документів» та «Митний огляд».

Критерії такої вибірковості закладені в ще одну відносно самостійну систему - CIS, в якій об'єднана вся інформація про переміщення товарів. Подана заявка після первинної обробки та отримання команди на виконання направляється до бази даних (CIS), яка і привласнює заявці відповідну категорію. Дозвіл надається шляхом введення посадовою особою митної служби відповідної команди в систему (NACCS).

Залежно від категорії заявки існують різні терміни отримання дозволів на випуск товару. Як тільки дозвіл стає дійсним, він з'являється на дисплеї ввідного пристрою декларанта. Якщо товар підлягає обкладенню митними платежами, дозвіл передається після того, як система отримає підтвердження сплати (перерахування) необхідної суми. Отже, якщо заявка була визначена в першу категорію, то дозвіл, наприклад, на ввезення товару може з'явитися на дисплеї відразу ж після введення команди на виконання (підтвердження заявки після її перевірки декларантом). Якщо система знаходить, що необхідно провести перевірку документів, то дозвіл на випуск буде отримано тільки після такої перевірки. Те ж відноситься і до «Повної інспекції» (документальний і фактичний контроль).

Аналогічна система діє і в США. Необхідно відзначити, що саме американська система АКС (автоматизована комерційна система) є прототипом японської NACCS [5, с. 18].

Американська АКС також складається з декількох підсистем:

1) Автоматизована маніфестна система - обробляє дані вантажних відомостей-маніфестів;

2) Автоматизована система брокерської інформації - обробляє заявки на імпорт, що подаються митними посередниками;

3) підсистема «Вибірковість» визначає категорії заявок.

Більш детально слід зупинитись на інформаційних митних технологіях які запроваджені у Європейському Союзі. Підвищений інтерес викликаний, по-перше, наявністю спільного кордону, а, по-друге, європейським вектором ін-

теграції України.

У 2009 році в Європейському Союзі були запроваджені системи контролю імпорту (Import Control System), експорту (Export Control System) і транзиту (New Customs Transit System). Також для реалізації заходів безпеки створено систему EORI (Система реєстрації та ідентифікації суб'єктів господарювання). Суб'єкти, що входять до системи, отримують можливість власної ідентифікації за допомогою присвоєння їм єдиного номера, унікального для кожної особи. Номер EORI дійсний на всій території Європейського Союзу. Ці електронні системи призначені для того, щоб збільшити безпеку руху товарів і захищеність міжнародної торгівлі, зробити митне оформлення більш ефективним, а також зменшити адміністративні витрати.

Першою вступила в дію NCTS. Основною метою створення NCTS є інтеграція митних систем Європи, а також майже повне скасування паперового документообігу при транзитних перевезеннях між країнами. Нині до NCTS входять усі країни Європейського Союзу, вона є умовою прискореного приєднання країн-претендентів. Служба NCTS кожної країни з'єднується через центральний сервер у Брюсселі із системами всіх країн – членів NCTS [6, с. 6].

Учасник зовнішньоекономічної діяльності не може прямо звернутися в NCTS. Для цього використовуються повідомлення особливого формату, що створюються за допомогою програмного забезпечення. Таке програмне забезпечення дозволяє не тільки створювати електронні декларації, а й розшифровувати повідомлення від NCTS про ключові події в ході процедури транзиту, наприклад, прийняття декларації, випуск товарів, повідомлення про вивантаження. Також у розпорядженні учасника зовнішньоекономічної діяльності, який хоче використати NCTS, мають бути засоби для приймання/відправлення повідомлень у службу NCTS своєї країни.

NCTS передбачає два види процедур митного оформлення: звичайні та спрощені. Звичайна процедура передбачає:

– надсилання повідомлення вантажовідправником у митницю відправлення, яке називається даними декларації;

– митниця відправлення присвоює документальні номери перевезення для ідентифікації транзитних операцій. Цей номер передається суб'єктові ЗЕД за допомогою повідомлення про прийняття декларації. Після прийняття декларації митниця відправлення посилає повідомлення «дозвіл на транзит», тепер суб'єкт ЗЕД може перевозити товари в пункт призначення;

– щоб повідомити митницю призначення про це, митниця відправлення в той момент, коли повідомляє суб'єкта ЗЕД про дозвіл транзиту, також посилає повідомлення в митницю транзиту, через котру, як передбачається, вантаж перетне зовнішній кордон транзитних зон;

– коли вантаж перетинає такий кордон, митниця транзиту повідомляє про це митницю відправлення шляхом надсилання повідомлення;

– після прибуття товарів вантажоодержувач повідомляє митницю призначення, відправляючи повідомлення про прибуття. Коли митниця призначення приймає прибуття, вона повідомляє митницю відправлення про це за допомогою повідомлення про прибуття;

– після фази контролю (перевірка товарів), митниця призначення випускає

товари з транзиту і повідомляє про це шляхом надсилання повідомлення про випуск товарів і відправлення результатів контролю в митницю відправлення;

— на завершення митниця відправлення повідомляє вантажовідправника про те, що його перевезення списане, надсилаючи йому повідомлення про списання. Можливі деякі відхилення від цього сценарію (в пункті відправлення або після прибуття).

У разі застосування спрощеної процедури єдиною відмінністю від звичайної є те, що посадова особа митниці призначення може прийняти рішення не перевіряти вантаж [6, с. 7].

Використання системи NCTS стосується і суб'єктів господарювання держав, які не є членами ЄС. Так, на території ЄС ще з 2009 року всі операції з транзиту на умовах Конвенції МДП в обов'язковому порядку здійснюються з використанням системи NCTS. У зв'язку з цим перевізники-держателі книжок МДП зобов'язані декларувати книжку МДП в електронному вигляді і направляти ці дані до системи NCTS [7, с. 107].

Сервер митної служби країни Європейського Союзу обробляє отриману інформацію і каналами зв'язку направляє до органу доходів і зборів рішення про можливість або неможливість транзитного перевезення територією ЄС (процедура триває кілька хвилин). Таким чином, при позитивному рішенні вантажовідправник (перевізник) має дозвіл на транзит ще до відправлення транспортного засобу. На підтвердження дозволу на транзит українська митниця видає перевізнику супровідний документ на паперовому носії. Після прибуття транспортного засобу до пункту пропуску митниці суміжних держав мають (у своїй комп'ютерній системі) всю необхідну інформацію про вантаж, за рахунок чого операції з митного оформлення в пункті пропуску скорочуються [6, с. 8].

Порівнюючи інформаційне забезпечення митної справи в Україні та у вищенаведених розвинутих країнах, напрошується висновок про недостатність залучення інформаційних митних технологій в нашій державі. Насправді ж сутність проблеми є глибшою, адже навіть достатня інформатизація органів доходів і зборів без достатньої інформатизації інших органів виконавчої влади, із якими співпрацюють митники у процесі здійснення своєї діяльності, не зможе забезпечити у повному обсязі досягнення поставлених цілей. Так, наприклад, неможливо повноцінно реалізувати процедуру електронного декларування за умови, що органи, які здійснюють окремі види контролю на кордоні, будуть видавати дозвільні документи на паперових носіях. Однак, безперечно, позитивним є той факт, що означена проблема розуміється владою і ведеться робота направлена на її вирішення.

Подальший розвиток системи «Електронна митниця» потрібно проводити із урахуванням досвіду впровадження електронних систем іншими розвинутими країнами, у тому числі країнами-членами ЄС. Інформатизація митної справи відповідає як інтересам суб'єктів господарювання, так і інтересам держави. Сьогодні це фактично є однією з умов повноцінного залучення держав до світового співтовариства, міжнародного співробітництва в галузі митної справи.

Висновки. Запровадження нових і вдосконалення існуючих інформаційних технологій на митниці шляхом подальшого розвитку багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» є основним напрямком розвитку

митної справи в Україні. Замість придатка до митних процедур вона повинна стати ядром, стрижнем не тільки митних технологій, а ще й інструментом керування та контролю митної діяльності, тобто головним механізмом забезпечення митної справи.

Використання даної системи дозволить:

- зменшити час на митні процедури;
- перейти на безпаперове оформлення;
- взаємодіяти з інформаційними системами різних установ та державних організацій України;
- розвивати міжнародне співробітництво у галузі митної справи;
- збільшити митні надходження до Державного бюджету України.

Ще одним питанням, яке потребує не меншої уваги є зростання поряд з розвитком митної інформаційної інфраструктури актуальності підвищення рівня безпеки всіх її складових. Тому іншою проблемою є захист інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу, забезпечення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18. 05. 1973. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643

2. Митний кодекс України від 13. 03. 2012 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» від 17. 09. 2008 року № 1236-р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80

4. Переверзєва Г. Г. Удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні шляхом впровадження системи «Електронна митниця» // Вісник кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. — Кременчук: КрНУ, 2012. — Випуск 4 (75). — 208 с.

5. Войцещук А. Д. Захист інформації в комплексній системі «Електронна митниця» як одна зі складових економічної безпеки держави // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Технічні науки», № 1 (49), 2013.

6. Нова комп'ютеризована транзитна система ЄС: проблеми та перспективи для України / А. М. Пасічник, О. П. Кузнєцов, С. О. Полока // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Технічні науки . - 2011. - № 1. - С. 5-11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsutn_2011_1(45)__3.pdf

7. Співробітництво України та Європейського Союзу в галузі митної справи / Я. Гудов // Вісник Київського нац. університету ім. Т.Г.Шевченко. Сер. : Юридичні науки . — 01/2010 . — Вип.82 . — С. 107-109.